

LA CONTRIBUCIÓ DE VILANOVA EN LA DIFUSIÓ DE L'EXLIBRISME A PRINCIPIS DE SEGLE

Prof. Francesc Orenes,

President de l'Associació Catalana d'Exlibristes

A títol d'introducció

Tot i que el tema dels ex-libris és, en general, bastant desconegut, ben segur que no ho és tant per als vilanovins ja que aquesta ciutat ha vist néixer alguns artistes -pocs- que els han cultivat més o menys profusament o pel fet que d'altres hi hagin fixat llur residència. M'estic referint, concretament, a Joan Borràs i Blanch, Joan Llaverias i Labró, Joan Oliva i Milà, Víctor Oliva i Sala, Enric C. Ricart i Nin i Ricard Vives i Sabaté autors, alguns d'ells, de nombroses i interessants mostres.

L'objectiu d'aquest article, doncs, és el d'estudiar detingudament l'aportació que feu Vilanova en la primera dècada del nostre segle en el relleu de l'exlibris català modern, ja en plena època modernista, a través de la Biblioteca-Museu Balaguer i de la família d'impressors Oliva, d'aquesta vila.

Salvant distàncies, en termes generals es pot dir que el traspàs de segle del XIX al XX té molt a veure amb el que s'està esdevenint en aquest final de segle XX respecte al s. XXI que se'ns acosta. Un conjunt de característiques ens permeten establir un paral·lelisme del tot evident: modernitat, canvis tecnològics i, sobretot, el naixement d'una nova sensibilitat estètica, fruit de les transformacions de la societat que ens ha tocat viure.

Es dins d'aquest context de canvi que, ara fa cent anys, a les darreries del s. XIX, naixia l'exlibris modern europeu i és dins d'aquest mateix context que l'exlibris català rebia l'impuls d'un relleu de l'exlibris europeu que, en paral·lel al d'Europa i tan ric com aquest, ha sobreviscut al llarg de tot el nostre segle. En bona part es deu a Vilanova. Veiem-ho.

L'aportació de la Biblioteca-Museu Balaguer de Vilanova

El primer toc d'atenció a l'Estat Espanyol sobre el tema dels ex-libris el feu, dins el darrer quart del s. XIX, el bibliòfil i col·leccionista Mariano Pardo de Figueroa, de sobrenom *Dr. Thebussem* (Medina Sidònia, 1828-1918), en escriure el primer article reclamant la importància sobre el tema de la revista *Ilustración Española y Americana* (*Ex-libris*, Madrid, 8 d'octubre de 1875). A Catalunya, però, no fou fins vint anys després que algunes revistes començaren a fer-se ressò: *Revista de Gerona* (1895), *Luz* (1896), *Revista*

Reembres, núm.11. Any 1996. Pàgs. 23-26.

Grafica i *Revista de Bibliografia Catalana* (1901), *Pluma i Lápiz* (1902) i, sobretot, la que ens ocupa, el *Boletín de la Biblioteca-Museo-Balaguer* (1902 i ss.) objecte del nostre estudi.

Aquest butlletí comença a parlar del tema, de manera notòria si el comparem amb altres revistes, a partir del número de març del 1902 amb un article titulat "*Ex-libris catalanes modernos*", en el que anuncia la intenció de crear una col·lecció d'ex-libris gràcies a les donacions rebudes de diferents personalitats, entre les que figura el supracitat Dr. Thebussem (nomenat *Protector Eminente* de la Biblioteca-Museu per haver fet una important donació el 1900), Eduardo Toda, Pin i Soler i Ramon Miquel i Planas, entre d'altres, i alguns artistes barcelonins pioners de l'exlibrisme català com Alexandre de Riquer i Josep Triadó. Cal tenir present que aquest any 1902 és l'any de la fundació, a Barcelona, de l'"Asociación de exlibristas Ibéricos", gràcies a l'impuls del bibliòfil Ramon Miquel i Planas.

El butlletí corresponent al mes de desembre del 1902 és important perquè dóna notícia de l'exposició d'ex-libris del seu fons al Saló Isabel de la Biblioteca-Museu i, també perquè, alhora que ofereix un llistat dels 150 ex-libris que s'exhibeixen, en fa una mena de classificació segons els conceptes següents:

- Gravats a l'aiguafort, amb escuts heràldics, al·legories, emblemes o ornaments
- Gravats en fusta
- Gravats daurats sobre pell
- Vinyetes i lletres tipogràfiques
- Gravats en relleu acolorit
- Fotogravats, amb al·legories o emblemes
- Litografies, amb emblemes, al·legories o escuts
- Lletres tipogràfiques

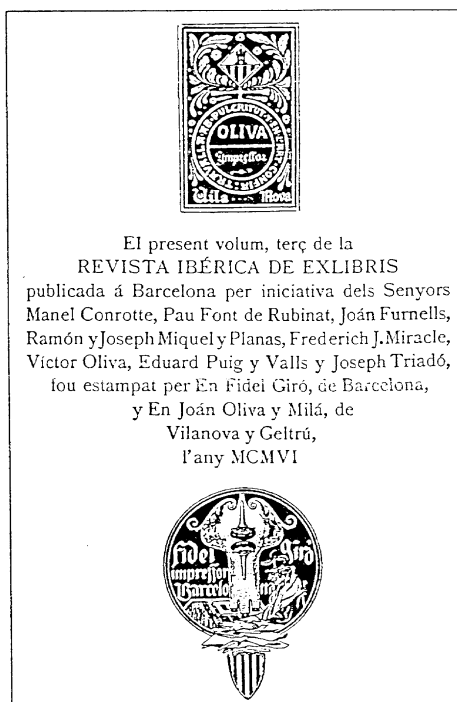
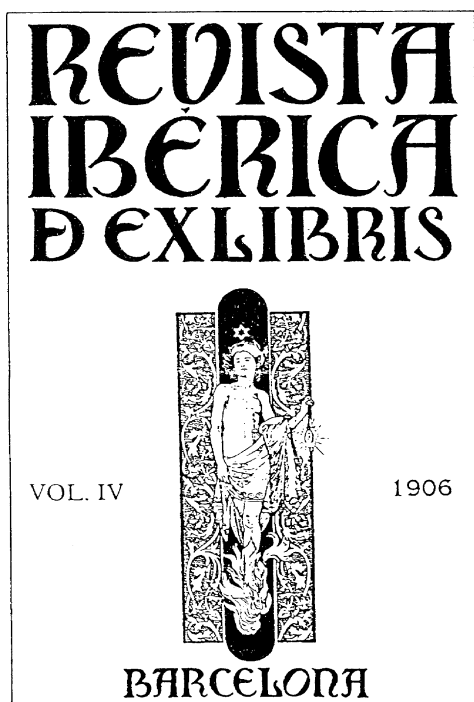
Els butlletins corresponents al novembre-desembre del 1903 i maig-juny del 1904 són importants perquè completen l'anterior catalogació d'ex-libris fins arribar al nombre de 214, adquirits per donació o intercanvi.

Ambdós butlletins ressenyen alhora la recentment apareguda *Revista Ibérica de Exlibris*, publicació de l'"Asociación de Exlibristas Ibéricos" que ve conformada en quatre volums apareguts entre el 1903 i 1906. El número del darrer butlletí esmentat ressenyava també el llibre d'Ex-libris d'Alexandre de Riquer, publicat l'any 1903.

EX-LIBRIS

PEP-TON

L'aportació de la família d'impressors Oliva de Vilanova

Si bé hem pogut constatar la contribució de la Biblioteca-Museu Balaquer en el renaixement de l'exlibrisme modern català de primeries de segle, analitzem ara la important aportació que feu la família vilanovina dels impressors Oliva, tan estretament lligats a aquella institució.

En efecte, els Oliva de Vilanova, pare i fills -Joan Oliva i Milà, Víctor i Demetri Oliva i Sala- contribuïren en l'expansió de l'exlibrisme català de principis de segle per partida triple: pel fet de ser impressors, pel fet de ser artistes i pel fet ser, alhora, crítics i comentaristes del tema.

Dins del camp de l'exlibrisme, si parlem dels Oliva impressors ens hem de referir a la *Revista Ibérica de Exlibris*, joia del nostre modernisme gràfic. Dels quatre volums que componen la modèlica impressió d'aquesta revista (1903-1906), el primer volum i part del tercer fou imprès per la família Oliva en el seu obrador de la Rambla d'En Ventosa, núm. 27, de Vilanova.

És avinent dir que, el mes de juliol del 1903, Víctor Oliva fill havia estat membre cofundador de la *Revista Ibérica de Exlibris* juntament amb Manuel Conrotte, Pau Font de Rubinat, Joan Furnells, Ramon i Josep Miquel i Planas, Frederic J. Miracle, Eduard Puig i Valls, Alexandre de Riquer i Josep Triadó. El mateix Víctor Oliva assumí la part publicitària de la revista i en fou redactor en la secció "Movimiento Exlibrístico Ibérico".

Una altra important tasca realitzada pels Oliva relacionada amb l'exlibrisme català de principis de segle fou la impressió, l'any 1907, d'*Els Exlibris Renart*, amb pròleg del col·leccionista, l'advocat Frédéric Raisin i comentaris de Víctor Oliva, traduïts al francès per Mironnet-Dubosc i a l'alemany per Elsa Baesecke. En aquesta obra, a més de la impressió, Víctor Oliva realitzà la glosa descriptiva de cadascun dels 54 ex-libris dissenyats per Renart, fent ell mateix la traducció al francès i signant amb el curiós pseudònim de Mironnet-Dubosc. Aquesta edició forma, juntament amb el llibre d'ex-libris de Riquer del 1903 i el de Triadó del 1906, una de les aportacions més importants de l'exlibrisme català en el panorama de l'exlibrisme europeu de principis de segle.

La contribució dels Oliva de Vilanova no solament fou important com a impressors o com a crítics i comentaristes. També ho fou perquè, almenys dos dels seus membres -Joan, pare, i Víctor, fill-, realitzaren ex-libris. De Víctor es coneixen cinc marques realitzades entre el 1904 i 1910 que, lluny dels paràmetres de l'Art Nouveau, palesen originalitat, síntesi de dicció i modernitat gràcies, ben segur, a la seva condició d'impressor tipògraf.

EX-BIBLIOTECA

VICTOR · OLIVA

A títol de conclusió

De tota aquesta trama en deduïm alguns fets significatius.

1.- Tant el Butlletí de la Biblioteca-Museu Balaquer com la família d'impressors Oliva jugaren un important paper impulsor-difusor de la cultura exlibrística catalana de principis de segle.

2.- La col·lecció d'ex-libris de la Biblioteca-Museu, que encara perdura, és la primera col·lecció institucional que es coneix al país.

3.- L'exposició d'ex-libris que es feu en aquesta institució l'any 1902 fou la primera a Catalunya de la qual se'n té constància.

4.- També es deu a la Biblioteca-Museu, i en concret al seu bibliotecari Joan Oliva i Milà, el primer inventari i intent de catalogació d'ex-libris que coneixem.

5.- Materialment parlant, una bona part del patrimoni exlibrístic modern català sortí de les premses dels Oliva, essent ells mateixos bons divulgadors i estudiosos del tema, promotors de l'associacionisme i cofundadors d'una de les joies més preuades del nostre modernisme gràfic, la *Revista Ibérica de Exlibris*.

Des de les pàgines de la revista REEMBRES sigui aquest el nostre públic reconeixement a la ciutat de Vilanova i a la família d'impressors Oliva per la seva contribució en pro de l'exlibrisme català. Agraïm de cor a Josep Ferrer que ens hagi donat l'oportunitat de fer-ho.